

Otázka (dis)kontinuity řeckých dějin v novodobé řecké historiografii

■ KONSTANTINOS TSIVOS (Praha)

Novodobí Řekové získali svou nezávislost v roce 1830. V prvním nezávislém řeckém státu žila však jen necelá čtvrtina všech Řeků. Vize národního sjednocení všech Řeků, koncipovaná v polovině 19. století jako „Velká myšlenka“ (Μεγάλη Ιδέα), byla provázána potřebou vytvořit novou identitu, kde mělo sehrát významnou úlohu povědomí společného původu. Kvůli početné a roztroušené řecké diaspoře však nepanovala shoda ani o hranicích a rozloze řeckého národního státu. Rozpory vznikaly také ohledně názvu nového státu a jeho obyvatel: měli to být Helénové (Έλληνες), Řekové (Γραικοί) nebo Římané (Ρωμαίοι)? Potíž byla v tom, že mezi řeckými vzdělanci první poloviny 19. století nepanovala shoda ve stěžejních otázkách, jako např. ve vztahu Řeků k pravoslavné církvi, podobě kodifikované řečtiny či vztahu novodobých Řeků k antickému Řecku a Byzanci. Otázka kontinuity řeckých dějin byla také velmi úzce spjata s otázkou kontinuity řecké literatury a především s otázkou kontinuity řeckého jazyka.¹ Tyto otázky zůstávají dodnes aktuální nejen mezi dějepisci, literáty a lingvisty, ale i mezi laickou veřejností a velmi často vyvolávají vášnivé diskuse a ostré názorové střety. Cílem tohoto krátkého příspěvku je přiblížit českému čtenáři nejdůležitější vývojové fáze řecké historiografie a seznámit ho s neznámějšími řeckými dějepisci i s dobou, která nepochybně ovlivnila jejich vědecké výstupy. V tomto kontextu je také zmíněna nejdůležitější bibliografie, která se k této problematice vztahuje.

¹ Otázka kodifikované podoby jazyka není jen řeckým specifikem. Těžko však najdeme příklad jiného státu, kde lingvistické spory dosáhly podoby ozbrojených střetů jako v případě Řecka na začátku 19. století. Ostatně diskuse o rozsahu výuky klasické řečtiny v řeckých školách či o tom, zda starořečtina má být zařazena mezi mrtvé, nebo živé jazyky, vyvolávají dodnes ostré střety nejen mezi lingvisty, ale i mezi širokou veřejností. Viz např. STAVRIDI-PATRIKIOU 2008.

Velkou roli při vytváření nové národní identity, jakož i ve správě novodobého nezávislého Řecka, sehráli Řekové žijící v zahraničí, kteří byli většinou pod vlivem liberálních a antiklerikálních idejí francouzské revoluce, anebo právě cizinci – Filhelénové. Ti poslední podle Miroslava Hrocha doslova „suplovali“ slabou řeckou inteligenci v tzv. učenecké fázi „A“, která probíhala zároveň s národně osvobozenou revolucí.² Jedná se o první fázi národního obrození, při které se skupiny učených vzdělanců pokusily z vlastní iniciativy vymezit pro Řecko „národní území, získat poznatky o událostech z minulosti, které konstituovaly vědomí národní pospolitosti, kodifikovat jazyk, charakterizovat národní kulturní tradici a poznat příslušníky národa“.³ V podmínkách řeckého porobeného národa, tzn. ještě před rokem 1821, se středisko učeneckého zájmu nacházelo mimo území vlastního Řecka. Učení patrioti do velké míry nepocházeli z řad etnika, kterému věnovali své badatelské úsilí. Tento zdánlivý paradox se však nevztahuje jen na případ Řeků. Existuje řada dalších etnik, u kterých protagonistickou roli v učenecké fázi sehráli lidé přicházející zvenčí.⁴ V každém případě bylo toto badatelské úsilí doprovázeno emocionálním zaujetím pro předmět studia, případně takovým zájmem, který byl tenkrát typický pro osvícenské učence.

Nejdůležitější dílo, které ještě v době řecké národně-osvobozené revoluce zapůsobilo na evropské intelektuály ve vztahu k nepochybné existenci řeckého národa a jeho právu na získání samostatnosti, je sbírka Claudi Fauriela s názvem *Lidové zpěvy soudobého Řecka*.⁵ Toto dílo vyšlo v roce 1824. Ve stejném roce vystavoval Eugène Delacroix svůj obraz *Vraždění na ostrově Chios*, což bylo dílo, které manifestovalo romantismus. Fauriel v obsáhlém úvodu své sbírky zdůrazňoval, že se řecký národ může vykázat vším, co bylo považováno za nezbytné pro existenci národa – jazykem a kulturou představující pojitko se slavnými předky, živou lidovou slovesností zakořeněnou v rodné půdě a duchu národa. „Novodobí Řekové“, píše Fauriel, „mají lidovou poezii ve všech významech a se vsí silou toho slova jako bezprostřední a pravý projev národního ducha, jež každý Řek s láskou chápe a cítí, protože je Řek, protože žije na půdě Řecka a dýchá řecký vzduch: totiž poezii, která žije ne v knihách, životem nepřirozeným a často jen zdánlivě, ale

² HROCH 2011, s. 126-127.

³ HROCH 2011, s. 53.

⁴ HROCH 2011, s. 123-129.

⁵ FAURIEL 1956.

v lidu samém, celým životem lidu.“⁶ Stejně jako bratři Grimmové, i Claude Fauriel vycházel z tvrzení, že lidové tradice a pověry novodobých Řeků nebyly nic jiného než zbytky dávného bájesloví slavných předků: „Dnešní Řekové si samozřejmě nevědomky uchovávají jisté názory, jistou mytologickou víru svých předků i zvyky, které se k nim vztahují. Úplně by je vyděsilo, kdyby jen tušili, kolik z jejich názorů a zvyků je pozůstatek dávného pohanství.“⁷ Na závěr svého díla Fauriel vyslovil názor, že až budou Řekové znovu svobodní, otevře se před nimi krásná budoucnost. Ovšem museli by i nadále nést pochodeň národní svébytnosti: „Nechť rychle sesbírají vše z lidových zpěvů, co ještě nevzalo za své. Evropa jim bude vděčná za vše, co udělají pro její záchranu. A oni sami budou nadšeni, že budou moci k dílům důmyslné a kultivované poezie přirovnat tyto prosté památky génia, dějin i zvyklosti svých otců,“ uzavřel své dílo Fauriel.⁸

Téměř všichni evropští vzdělanci přijali *Lidové zpěvy soudobého Řecka* s nadšením. Řekové – po sérii ozbrojených střetů – získali mezitím svou nezávislost a stihli zavraždit prvního guvernéra nezávislého státu Ioannise Kapodistriase. Velmoci, které jim garantovaly nezávislost (tj. Velká Británie, Francie a Rusko), dosadily na řecký trůn krále Ottu Wittelsbacha z Bavorska, druhorozeného syna romantického krále Ludvíka. Hlavním problémem řeckého národa však nebylo ani tak to, že mu vládl cizinec, jako spíše skutečnost, že vedle všeobecné chudoby měl nový stát a jeho národ problémy s upevněním své identity. Tento problém souvisel s narůstajícím nacionalismem sousedních slovanských národů, především s expanzivními tendencemi Bulharů v oblasti Makedonie, i s faktem, že většina Řeků žila mimo hranice tehdejšího Řecka. V této napjaté atmosféře nově vzniklá řecká intelektuální elita zpětně objevila, že rakousko-německý historik Jakob Phillipp Fallmerayer (1790-1861) zpochybnil vztah Novořeků s jejich antickou minulostí.⁹ Fallmerayer, který dodnes hraje v řeckém povědomí roli antikrista, napsal, že novodobí Řekové nejsou potomky antických Helénů, protože slovanské nájezdy v 7. a 8. století etnickou kontinuitu přerušily. Podle Fallmerayera nové Řecko není nic jiného než „směs Valachů, Albánců a Slovanů“.¹⁰ Dále

⁶ FAURIEL 1956, Préambule. Všechny zde uvedené citace z Fauriela jsou převzaty z knihy THIESSOVÁ (2007, s. 74-81).

⁷ THIESSOVÁ 2007, s. 75.

⁸ THIESSOVÁ 2007, s. 78.

⁹ Více o vlivu Fallmerayera na zrod řeckého historismu viz VELOUDIS 1970.

¹⁰ FALLMERAYER 1835, s. 55.

píše, že „pokolení Helénů bylo v Evropě vyhlazeno. Tělesná krása, vzlet ducha, harmonie a prostota mravů, umění, závodiště, polis, vesnice, nádhera sloupů a chrámů, ba dokonce i samotné jméno zmizelo z povrchu řeckého světa ... a v žilách křesťanských obyvatel dnešního Řecka nekoluje ani jediná kapka čisté a nesmíšené helénské krve.“¹¹

Převážná většina řeckých historiků za těmito tvrzeními, která silně, až provokativně zpochybňovala národotvorný proces Helénů, viděla politické cíle, které rakouský historik sledoval. Zatímco jedni si Fallmerayerovy pohnutky vysvětlovali jeho příklonem k panslavismu, druzí viděli „třicet stříbrných“, které údajně dostal rakouský orientalista od Vysoké Porty.¹² Dnes je zřejmé, že Fallmerayerovy úvahy byly do velké míry ovlivněny tzv. *realpolitik* tehdejšího rakouského kancléře Metternicha.¹³ Podle něj řecká revoluce zasadila novou ránu a přinesla další oslabení Osmanské říše. Metternich a evropští konzervativci se obávali, že by nový řecký stát mohl posílit strategické zájmy Ruska ve Středomoří a zároveň by mohl ohrozit celkovou integritu osmanského státu. Fallmerayer vůbec nevěřil myšlence filhelénismu, podle níž by řecké království mohlo sehrát roli ekvalizéru mezi Východem a Západem. V jeho očích představovaly romantické myšlenky filhelénů velké nebezpečí pro integritu Osmanské říše. Bezmezný obdiv řeckého ducha ze strany západoevropských intelektuálů, dobová převaha klasicismu a romantismu, které byly zvláště silné v německy mluvících zemích, kde bylo Řecko nazýváno „Neue Hellas“, tendence vidět v bojovnících národně-osvobozenecké revoluce roku 1821 potomky antických válečníků z Maratónu a Salamíny, to všechno podle Fallmerayera představovalo reálnou hrozbu pro zájmy Rakouska, a proto bylo jeho hlavním cílem zpochybnit romantickou myšlenku kontinuity soudobých a antických Řeků.

¹¹ „Das Geschlecht der Hellenen ist in Europa ausgerottet. Schönheit der Körper, Sonnenflug des Geistes, Ebenmaß und Einfach der Sitte, Kunst, Rennbahn, Stadt, Dorf, Säulenpracht und Tempel, ja sogar der Name ist von der Oberfläche des griechischen Kontinents verschwunden ... auch nicht ein Tropfen echten und ungemischten Hellenenblutes in den Adern der christlichen Bevölkerung des heutigen Griechenlands fließt.“ LEEB 1996, s. 55.

¹² O politických pohnutkách Fallmerayerovy koncepce viz VELOUDIS 1970, s. 40-80 nebo předmluvu Romanose Konstantinose k překladu Fallmerayera (1984, s. 10-16).

¹³ VELOUDIS 1970, s. 34-37.

Fallmerayer prezentoval své názory v roce 1830. Nicméně řečtí intelektuálové se začali jeho myšlenkami zabývat systematicky teprve ve druhé polovině 19. století. Tato opožděná reakce není náhodná a souvisí s vytvořením tzv. Velké myšlenky, která se v následujícím období měla stát hybnou silou řeckého nacionalismu.¹⁴ V každém případě se Fallmerayer stal díky této práci nepřímo a zřejmě nechtěně „otcem“ nejen novořecké historiografie, ale i novořecké literatury, jazykovědy a folkloristiky. Řečtí vědci pochopili výzvu rakouského historika jako dluh vůči své vlasti, jejíž podstatu a integritu napadl najatý „cizák“. Vycházeli přitom z představy, že řecký historik je svým způsobem voják, jehož úkolem je svým perem bránit integritu, národní zájmy a čest své vlasti.¹⁵ Fallmerayer zároveň nechtěně způsobil, že v budoucnu většina řeckých historiků hleděla na práce svých zahraničních kolegů s notnou dávkou podezření, a pokud v nich nacházela názory, které se neztožňovaly s myšlenkou „nepřerušené kontinuity řeckého národa“, udělovala jim nálepku *ανθελήν*, tzn. „antihelén“.

Na Fallmerayerův pokus otrástit teorií přímé vazby mezi antickými a současnými Řeky reagoval ve čtyřicátých letech 19. století Konstantinos Paparrigopoulos (1815-1891), zakladatel novodobé řecké historiografie.¹⁶ Paparrigopoulos se narodil v Konstantinopoli. Jeho otec spolu s jeho starším bratrem a dalšími příbuznými byl zavražděn Turky po vypuknutí řecké národně-osvobozené revoluce. Jeho matka a sourozenci, kteří masakr přežili, následně uprchli do Oděsy, kde Paparrigopoulos studoval v tamější francouzské škole. V roce 1830 se jeho rodina vrátila do již nezávislého Řecka, kde Paparrigopoulos studoval střední školu (*Κεντρικό Σχολείο*), kterou na ostrově Aegina založil první vladař nezávislého Řecka Ioannis Kapodistrias. Od roku 1840 Paparrigopoulos pracoval na řeckém ministerstvu spravedlnosti, ale v roce 1845 byl propuštěn, protože jakožto „heterochtón“ neměl ještě řecké občanství.¹⁷ V roce 1848 nebyla schválena jeho žádost stát se lektorem na

¹⁴ Do té doby byly přeloženy do řečtiny jen ty nejkontroverznější věty z jeho studie *Welchen Einfluß hatte die Besetzung Griechenlands durch die Slawen auf das Schicksal der Stadt Athen und der Landschaft Attika...?* Je asi na místě poznamenat, že tato kontroverzní studie, navzdory bouřlivým diskusím, které vyprovokovala v řecké společnosti, zůstala celých 150 let v podstatě nepeložená do řečtiny. První úplný překlad Konstantinose Romanose do řečtiny vyšel teprve v roce 1984!

¹⁵ STAVRIDI-PATRIKIΟΥ 2008, s. 277-288.

¹⁶ Snad nejpropracovanější biografii Paparrigopulose je studie známého neogrecisty DIMARASE (1986). Bohužel kniha nebyla dosud přeložena do jiného jazyka.

¹⁷ Vleklá konfrontace autochtónního obyvatelstva s heterochtónním obyvatelstvem, tj. s přistěhovalými krajany, představovala spolu s vyhlášením autokefality

Athénské univerzitě, protože nedisponoval žádným vysokoškolským diplomem. O dva roky později mu Mnichovská univerzita udělila doktorandský titul *in absentia*. Teprve poté (1856) se stal řádným profesorem řeckých dějin na Athénské univerzitě a posléze (1872) i jejím rektorem.¹⁸

Poprvé se Paparrigopoulos střetl s Fallmerayerovými myšlenkami v roce 1843, kdy vydal svou monografii „O migraci několika slovanských kmenů na Peloponésu“ (Περί της εποικήσεως σλαβικών τινών φυλών εις την Πελοπόννησον),¹⁹ ve které velmi pečlivě vyvrátil Fallmerayerovo tvrzení, že moderní Řekové jsou původu slovanského. Nicméně jeho monumentálním dílem jsou šestisvazkové „Dějiny řeckého národa“ (Ιστορία του Ελληνικού έθνους),²⁰ které začal psát v roce 1857 a dokončil je až v roce 1873. V nich koncipuje kontinuální historii Řecka od antiky až do současnosti a jako první položil základy tzv. nepřerušené kontinuity řeckého národa. Zároveň kladl důraz na význam Byzantské říše v řeckých dějinách. Byzantskými dějinami bylo do té doby značně opovrhováno jako temným obdobím, jež bylo stavěno do protikladu k antickému zlatému věku a období helénismu.

S myšlenkou řeckého charakteru Byzance přišel jako první historik Spyridon Zampelios (1815-1881), současník Paparrigopulose. Vystoupil s tvrzením, že starověká řecká civilizace po pádu starověkého Korintu (r. 146 př. n. l.) nezankla, nýbrž se během existence Byzantské říše propojila s křesťanstvím, a tak vznikla nová „řecko-křesťanská civilizace“. Tuto koncepci převzal zakladatel řecké historiografie a přetvořil ji v ambiciózní projekt nepřerušovaných dějin řeckého národa. Podle něj období Byzantské říše tvořilo onen nezbytný mezičlánek, který spojoval období antiky s novověkem. Následníci Paparrigopulose zároveň zbavili „pohanskou“ antiku všech, podle nich „nevhodných“, demokratických a sociálně-kritických prvků a prezentovali ji výhradně jako vyzdvihování starověké řecké velikosti.²¹

ortodoxní církve nejdůležitější spor prvního nezávislého řeckého státu. Srv. VOGLI 2007.

¹⁸ Athénská univerzita – dnes známá jako Národní Kapodistriasova univerzita – byla založena v roce 1837 a je nejstarší vysokoškolskou institucí nejen v Řecku, ale i na celém Balkánském poloostrově.

¹⁹ Text monografie je přístupný na internetové adrese: <http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/7/8/metadata-39-0000554.tkl>.

²⁰ PAPARRIGOPOULOS 1932.

²¹ HRADEČNÝ 1998, s. 309.

Paparrigopulos, vyzbrojen konceptem řecko-křesťanské civilizace, sehrál klíčovou roli při formování nové národní identity všech Řeků. Koncepce „Velké myšlenky“, která usilovala o sjednocení všech území osídlených Řeky ve vzdálené i nedávné minulosti, ale i v přítomnosti v jednom společném státě, najednou přestala být nejasnou vizí. Dostala nejen konkrétní rysy, ale také hranice nového Řecka se najednou zdály být jasné, neboť měly kopírovat územní rozlohu Byzantské říše s hlavním městem Konstantinopolí. Rehabilitace Byzance vyplnila velkou mezeru v národní ideologické konstrukci a zajistila jednotu „helénství“ v prostoru a čase právě v době, kdy si další konkurenční balkánské národy nárokovaly nejen stejná území, ale i stejné obyvatelstvo.²² Z názorového střetávání tehdejší politické a intelektuální elity Řecka vzešla vítězně nejmilitantnější varianta konzervativního proudu, což se odrazilo nejen při prosazování „Velké myšlenky“ v řecké zahraniční politice, ale také vyhlášením umělého spisovného jazyka, tzv. katharevusy, úřední řeči nově vzniklého řeckého království.²³ Otázku „Kdo je Helén?“ Paparrigopulos zodpovídal spíše příklonem k isokratovskému, tj. civilizačnímu výkladu, ale mezi společné atributy „řectví“ zahrnuje také pokrevní pospolitost. Cizí krve, která se smíchala s řeckou krví, nebylo podle Paparrigopulose zase tolik, aby nějakým zásadním způsobem změnila rasu domorodých Řeků.²⁴ Každopádně odvolávání se na pokrevní pospolitost nepředstavovalo v jeho době výjimku, ba naopak, v době historismu bylo spíše pravidlem.

Přestože uplynulo více než 150 let od doby, kdy Paparrigopulos vypracoval svou třífázovou koncepci o nepřetržité kontinuitě řeckého národa, zůstává tento model dodnes v řeckém historickém diskursu dominantní. Přízpůsobila se mu též periodizace řeckých dějin: výuka dějin v řeckém školství začíná starověkem, potom pokračuje Byzancí a teprve pak se přechází na výuku novodobých dějin. Tato koncepce byla definitivně upevněna v době diktatury generála Ioannise Metaxase (1936-1941). Půlstoletí po smrti Paparrigopulose byl jeho výklad řeckých dějin zneužit k tomu, aby Metaxas vyhlásil ustanovení „Nového státu“ na základě tzv. „třetí helénské civilizace“, která měla navázat na dědictví řeckého starověku – především Sparty – a Byzance a stát se jejich syntézou.²⁵ „Nový stát“ měl spočívat na principech

²² KOLIPOULOS – VEREMIS 2010, s. 19-21.

²³ *Katharevusa* zůstala úředním jazykem řeckého státu až do r. 1975.

²⁴ PAPARRIGOPOULOS 1932, 4. díl, kniha 9, s. 158-166.

²⁵ HRADEČNÝ 1998, s. 416-420.

kolektivistického nacionalismu a disciplinovanosti občanů, kteří by uvědoměle podřizovali své zájmy vyšším potřebám národa a byli oddáni vlasti, králi, vůdci a pravoslavné církvi. Na koncepci „řecko-křesťanského národního myšlení“ navázaly též ultrapravicové režimy a vlády po skončení občanské války (1946-1949) a následně i vojenské junty, která byla nastolena v Řecku v roce 1967 a trvala do roku 1974. Jako stěžejní pilíře „řecko-křesťanské civilizace“ byly označeny tři atributy: vlast, náboženství a rodina.²⁶

Avšak i přes dominující Paparrigopulosovu trojfázovou koncepci můžeme nalézt vědce, kteří s jeho myšlenkami nesouhlasili, například s tím, že řecký národ přežil tři tisíce let díky Boží prozřetelnosti. Mezi tyto výjimky, které se odklonily od výkladu dějin po vzoru Paparrigopulose, patří historici Georgios Skliros (1878-1919) a Jannis Kordatos (1891-1961). Oba dva patřili do marxistické školy, přesněji řečeno stali se průkopníky marxistických myšlenek v Řecku. Nejdříve Skliros a následně i Kordatos do výkladu řeckých dějin vnesli sociální rozměry a třídní hlediska.²⁷ Zejména Kordatos se zaměřil na dějiny řecké revoluce a v roce 1924, tj. v době, kdy ještě vykonával funkci tajemníka Komunistické strany Řecka a ředitele komunistického listu *Rizospastis*, publikoval svoji monografii „Sociální význam revoluce v roce 1821“ (Η κοινωνική σημασία της Ελληνικής Επανάστασης του 1821).²⁸ Tvrdil v ní, že řecká revoluce začala jako národně-osvobozenecká a v průběhu občanských válek, které následovaly, se změnila na revoluci sociální, při níž řecká buržoazie zradila lid a spojila se spolu s pravoslavnou církví s „kodžabašiji“ – vlivnými křesťanskými notáblly, kteří zajišťovali výběr daní od řeckého obyvatelstva ve prospěch osmanské správy. Velmi často „kodžabašiové“ zneužívali svých funkcí k vlastnímu obohacování a k upevnování osobních mocenských pozic.²⁹

Jannis Kordatos představil novou metodologii zkoumání řeckých dějin. Novořeckou společnost vnímá jako samostatnou entitu, která se dynamicky vytváří a která nemůže být sledována jako součást trojfázového schématu Paparrigopulose. Kordatos odmítal myšlenku, že Byzanc představovala řecký stát.³⁰ Příznával však, že současní Řekové by měli hledat kořeny své národnosti těsně před pádem Konstantinopole. Počátky vytvoření svébytné no-

²⁶ HRADEČNÝ 1998, s. 507-509.

²⁷ Sklirosovou nejznámější monografií je kniha z r. 1907 Το Κοινωνικόν μας Ζήτημα (*Naše společenská otázka*).

²⁸ KORDATOS 1924.

²⁹ HRADEČNÝ 1998, s. 268.

³⁰ KORDATOS 1957, s. 24-35.

vořecké společnosti viděl ve změnách způsobu výroby a jejích dopadech, které se odehrály ve druhé polovině 18. století. Kordatos však se svou anti-Paparrigovskou teorií zůstal osamocen. Paradoxně byl zatracen i svým následovníkem, byzantinologem Nikosem Svoronosem (1911-1989). Svoronos se na rozdíl od Kordatose opakovaně hlásil k myšlence kontinuity řeckého národa, již spatřoval především v „odbojovém duchu“, který diachronně prokazují Řekové v různých fázích své historie.³¹

Přestože spolu oficiální představitelé pravicové a levicové historiografie navzájem nekomunikovali, do poloviny 70. let paradoxně respektovali starou konstrukci o nepřetržité třítisícileté kontinuitě řeckého národa. Na nacionalistickou rétoriku konzervativní historiografie levice odpovídala svým vlasteneckým postojem v době německé okupace. Když byly oba tábory postaveny před dilemata „vědecká pravda“, anebo „národní dějiny“, velmi rychle se přiklonily k druhé volbě, aby nebyly označeny za zrádce národa. Řecký stát, oficiální představitelé pravicové i levicové historiografie, nedokázali přijmout profesi historika jako neangažovaného badatele. Stále jí připomínali povinnost bránit národ a jeho hlavní atributy, mezi něž patřila i koncepce kontinuity. Pravice i levice svorně vytvářely stereotypy o nepokořeném řeckém národě, zatímco neduhy a problémy řecké společnosti zdůvodňovaly intervencemi cizinců, především západními mocnostmi, anebo různými konspiračními teoriemi, za kterými se skrývali „odvěci nepřátelé“ řeckého národa.³²

Za uplynulých 150 let byly národní dějiny vštěpovány několika generacím řeckých studentů v duchu adorace předků. Kritici těchto poměrů v řeckém vzdělávacím systému často používají označení προγονοπληξία (tzn. posedlost předky nebo kult předků) a distancují se od tohoto překonaného primordialistického modelu výkladu dějin, podle kterého je národ chápán jako odvěká kategorie, přičemž vazby mezi jeho příslušníky jsou vysvětlovány především na základě rasových teorií pospolitosti krve.³³ Bohužel tento primitivní výklad dějin, spolu s dopady současné krize v Řecku, vytvořil živnou půdu a přispěl velkou měrou k oživení ultranacionalistických myšlenek. Ty se odrážejí napříč řeckým politickým spektrem. Našly své zastání především v ideovém programu neonacistické strany *Zlatý úsvit* (Χρυσή Αυγή). Tato strana čerpá z tradic Metaxasovy „třetí helénské civilizace“ nebo z „řecko-

³¹ SVORONOS 1995, s. 65-91 a SVORONOS 1972. O tvorbě Svoronose viz též APOSTOLIDOU 2003, s. 103-120.

³² FRAGUDAKI – DRAGONA 1997, s. 14-18, 143-198.

³³ HROCH 2011, s. 41-47.

křesťanské civilizace“ junty černých plukovníků. Zlatý úsvit pořádá vlastní semináře, tábory a letní školy, kde učí mladé Řeky o „čistotě řecké krve“ a o nadřazenosti řeckého národa. Mluví o „zradě Evropanů i vlastních intelektuálů“. Toto neustálé připomínání slavné minulosti má pochopitelně kontraproductivní dopady. Neustále totiž nutí současné studenty a pedagogy, aby konfrontovali dnešní Řecko se „zázrakem zlatého věku“ či s výboji Alexandra Makedonského.³⁴

Bibliografie:

- APOSTOLIDOU, Venetia. *Λογοτεχνία και ιστορία στη μεταπολεμική αριστερά*. Athény: Polis 2003.
- DIMARAS, Konstantinos. *Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος, Η εποχή του – Η ζωή του – το έργο του*. Athény: M.I.E.T. 1986.
- FALLMERAYER, Jakob Philipp. *Welchen Einfluß hatte die Besetzung Griechenlands durch die Slawen auf das Schicksal der Stadt Athen und der Landschaft Attika? Oder nähere Begründung der im ersten Bande der Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters aufgestellten Lehre über die Entstehung der heutigen Griechen*. Stuttgart – Tübingen: J. G. Gotta 1835 (řecký překlad Romanose KONSTANTINOSE: I. Φ. ΦΑΛΛΜΕΡΑΥΡ. *Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων*. Athény: Nefeli 1984).
- FAURIEL, Claude. *Chants populaires de la Grèce moderne*. Paříž: Firmin – Didot 1824-1825 (řecky: ΦΟΡΙΕΛ, Κλουτ. *Δημοτικά τραγούδια της συγχρόνου Ελλάδας*. Athény: Nikos D. Nikas 1956).
- FRAGUDAKI, Anna – DRAGONA, Thalia. *Τι είν'η πατρίδα μας; Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*. Athény: Alexandria 1997.
- HRADEČNÝ, Pavel a kol. *Dějiny Řecka*. Praha: NLN 1998.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody – Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Slon 2011.
- KOLIOPOULOS, John – VEREMIS, Thanos. *Modern Greece: A History since 1821*. Chichester: Wiley – Blackwell 2010.
- KORDATOS, Jannis. *Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας*. Athény: 20ος αιονας 1957.
- KORDATOS, Jannis. *Η κοινωνική σημασία της Ελληνικής Επαναστάσεως του 1821*. Athény: I. K. Kordatu 1924.

³⁴ FRAGUDAKI – DRAGONA 1997, s. 66-67.

- LEEB, Thomas. *Jakob Philipp Fallmerayer: Publizist und Politiker zwischen Revolution und Reaktion, 1835-61*. Mnichov: C. H. Beck 1996.
- PAPARRIGOPOULOS, Konstantinos. *Ιστορία του Ελληνικού έθνους*. Athény: Eleftheroudakis 1932.
- SKLIROS, Georgios. *Το Κοινωνικόν μας Ζήτημα*. Athény: Nea Zoi 1907.
- STAVRIDIS-PATRIKIΟΥ, Rena. *Οι φόβοι ενός αιώνα*. Athény: Metaihmio 2008.
- SVORONOS, Nikos. *Histoire de la Grèce Moderne*. Paříž: PUF 1972.
- SVORONOS, Nikos. *Ανάλεκτα νεοελληνικής ιστορίας και ιστοριογραφίας*. Athény: Themelio 1995.
- THIESSOVÁ, Anne-Marie. *Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. století*. Praha: CDK 2007.
- VELOUDIS, Georgios. Jakob Phillip Fallmerayer und die Entstehung des neu-griechischen Historismus. *Südost-Forschungen*, 1970, 29, s. 43-90 (řecký překlad: *O Jakob Phillip Fallmerayer και η γένεση του ελληνικού ιστορισμού*. Athény: Mnimon 1982).
- VOGLI, Elpida. *Έλληνες το γένος – Η ιθαγένεια και η ταυτότητα στο εθνικό κράτος των Ελλήνων (1821–1844)*. Heraklion: Panepistimiakes Ekdoseis Kritis 2007.

■ SUMMARY

The question of continuity in the modern Greek historiography

The question of the continuity of the Greek nation has long been a matter of debate and remains a controversial topic in the contemporary Greek society. This paper deals with the factors and the personalities that played a key role in the initial phase of modern Greek historiography. It primarily focuses on the fatal effects of the controversial statement by Jakob Philipp Fallmerayer about the loss of racial purity of the Greek population, which provoked the subsequent reaction of Constantine Paparrigopoulos, the founder of modern Greek historiography. His concept of three-phase continuity of the Greek nation (Antiquity – Byzantium – Modern Greece) remains an unquestionable taboo in the Greek educational system. At the same time, the article mentions the main representatives of Greek historiography who tried to correct (so far unsuccessfully) this nationalist conception of Greek historiography.